

Hollandsche Ijssel schoner en mooier

Publiekssamenvatting

Hollandsche IJssel schoner en mooier

Sanering en herinrichting van de oevers bij Moordrecht en Nieuwerkerk

Nog altijd liep de Hollandsche IJssel als een zoetwatergetijdenrivier door Zuid Holland. Maar van al het moois aan natuur en landschap dat zo'n rivier kan bieden was inmiddels veel verloren gegaan. Vandaar het besluit tot een grote schoonmaak van de waterbodem en het natuurvriendelijker inrichten van oevers. Rijkswaterstaat kan al terugkijken op de eerste twee sanerings- en herinrichtingsprojecten.

De oevers van een getijdenrivier vallen dagelijks gedeeltelijk droog. Daarom bieden ze plaats aan een bijzondere, kenmerkende verzameling planten en dieren, natuur die helemaal op die dynamiek is ingespeeld. Helaas leidde watervervuiling in de vorige eeuw tot verontreinigde waterbodems en zellingen (laaggelegen buitendijks gebied waar zich slib afzet). Sommige zellingen werden zelfs opgehoogd met verontreinigd materiaal. Daar kwam bij dat de rivier in een keurslijf werd geperst. Zo moesten flauw oplopende oevers plaats maken voor steil aflopende taluds, vaak verhard om afkalving door de intensieve scheepvaart te voorkomen. Door al deze ontwikkelingen ging de karakteristieke flora en fauna van de Hollandsche IJssel goeddeels verloren.

Het tij gekeerd

In 1998 kwam het Project Hollandsche IJssel in uitvoering, een samenwerkingsinitiatief van waterschappen, ministeries, provincie en gemeenten; in totaal dertien partijen. Dit project wil in brede zin een impuls geven aan de ontwikkeling van het gebied van de Hollandsche IJssel, met een goede balans tussen wonen, werken, natuur en recreatie langs de rivier. In dit kader worden tot 2010 diverse zellingen en vervuilde oevers gesaneerd en heringericht. Uiteraard zal een aantal ingrepen, zoals de oeeververharding op een aantal locaties en de bedijking, niet meer kunnen worden teruggedraaid. Toch is er nog heel veel wel mogelijk, zo blijkt uit de resultaten die Rijkswaterstaat boekte bij Moordrecht en Nieuwerkerk aan den IJssel.

Aanpak

De locatie bij Moordrecht is in het voorjaar van 2000 gesaneerd en heringericht. Rijkswaterstaat groef hier vrijwel de hele locatie af en vulde bij de herinrichting een groot deel van het gebied aan met schoon materiaal. 'Moordrecht' kreeg een natuurvriendelijke oever met nevengeul, waar de natuur zich maximaal kon ontwikkelen. Om bosvorming op gang te brengen, zijn op diverse plaatsen wilgen geplant.

In het oeverproject bij Nieuwerkerk is in het najaar van 2001 vooral ingezet op het aanleggen van droogvallende slikplaten en van biezenvelden op de hogere delen. De verontreinigde bodem werd hier geïsoleerd door afdekking met schoon zand.

Op beide locaties kan de natuur zich weer gaan ontwikkelen op een manier die karakteristiek is voor een zoetwatergetijdenrivier.

Effecten gevolgd

Om exact te weten wat het effect is van gecombineerde sanerings- en herinrichtingsmaatregelen op flora en fauna, heeft Rijkswaterstaat tussen 1999 en 2004 de ontwikkelingen op de locaties nauwlettend gevolgd. Er zijn gegevens verzameld over de waterbodembodemkwaliteit; de begroeiing; aaltjes in de bodem (een diergroep die erg gevoelig is voor verontreinigingen) en andere kleine ongewervelde dieren; vissen en vogels. Ook is gekeken naar doorvergiftiging doordat stoffen die organismen uit het water opnemen via de voedselketen worden doorgegeven.

De beginmetingen van de waterbodembodemkwaliteit, uitgevoerd op de twee projectlocaties vòòr sanering en op een derde (referentie)locatie (Balken-gat), bevestigen nog eens de ernstige verontreiniging met stoffen als zink, lood, arseen en schadelijke organische stoffen zoals PAK's en minerale olie. Uit daaropvolgende metingen blijkt dat de sanering in Moordrecht en Nieuwerkerk een direct en herkenbaar positief effect hebben gehad op de (chemische) bodembodemkwaliteit. Zowel ten opzichte van de beginsituatie als ten opzichte van de niet gesaneerde referentielocatie is de bodem aanmerkelijk schoner geworden.

Na sanering en herinrichting zet zich een herstel in van aaltjes en van andere ongewervelde dieren, zoals slakken. Veranderingen in de leefgemeenschap van dergelijke diertjes wijzen erop dat zich een soortenrijk, stabiel systeem ontwikkelt. Wat wel opvalt is dat dit bij Moordrecht sneller gaat dan bij Nieuwerkerk. Dit heeft vrijwel zeker te maken met het gebruik van vrij grof zand bij Nieuwerkerk, een materiaal dat qua samenstelling en structuur voor veel organismen minder geschikt is dan slib.

De nieuwe inrichting bij Moordrecht is in principe ook gunstig voor vis, om-

dat water- en oeverplanten goede paai- en opgroeimogelijkheden bieden. Toch was hier tot nu toe vooral een verstorend effect van de ingreep (herinrichting) zichtbaar, terwijl het nog de vraag is of de nieuwe situatie de vissen veel voordeel gaat bieden. De oeverzone is visvriendelijk ingericht, maar wordt geplaagd door (voor vissen) te grote peilschommelingen als gevolg van een sterke zuiging door de intensieve scheepvaart en door de slibopwerveling die dit verkeer te weeg brengt.

Op beide locaties is de kenmerkende vegetatie die bij de nieuwe situatie hoort in opkomst. Dat proces kost wel wat tijd. Het verklaart dat op de natuurvriendelijke oevers van Moordrecht nog geen sprake is van een toename van kenmerkende broedvogelsoorten als Fitis, Kleine karekiet en Rietzanger. Deze vogels hebben een stevige begroeiing met biezten of riet nodig. Bij Nieuwerkerk is de ontwikkeling in de vogelstand gunstiger, maar dan vooral dankzij de opkomst van watervogels (onder meer steltlopers) die op de kale, periodiek droogvallende slikken naar voedsel zoeken.

Lessen voor een mooie toekomst

De resultaten van de sanering en herinrichting beloven goede herstel mogelijkheden voor vergelijkbare locaties elders langs de Hollandsche IJssel en in het zoetwatergetijdengebied van Zuid-Holland. De afzonderlijke projecten moeten qua oppervlakte voldoende groot zijn voor een natuurlijk functioneren. Wanneer ze dan ook nog eens gezamenlijk een substantieel oppervlak beslaan zal de Hollandsche IJssel weer gaan lijken op die zoetwatergetijdenrivier van weleer. Ervaringen uit de eerste twee saneringen, zoals de les dat bij gebruik van slibrijk afdek materiaal een snellere natuurontwikkeling te verwachten is, zullen van pas komen bij volgende projecten. Tot 2010 zullen nog een twintigtal locaties langs de Hollandsche IJssel aan de beurt komen. Ook de vaargeul van de rivier wordt gesaneerd. Na enkele projecten op oevers ter hoogte van Gouda zullen de activiteiten zich verplaatsen naar oevers benedenstrooms, bij Capelle aan den IJssel. Daarna gaat het weer stroomopwaarts werkend richting Gouda en, uiteindelijk, een veel schonere en mooiere Hollandsche IJssel!

Contact:

Jacco Doze, Rijkswaterstaat RIZA

j.doze@riza.rws.minvenw.nl

Henk van Bommel, Rijkswaterstaat Zuid-Holland

h.g.vbommel@dzh.rws.minvenw.nl

Meer info:

'Hollandsche IJssel schoner en mooier' is verschenen als samenvatting van het rapport 'Evaluatie sanering en herinrichting oevers Hollandsche IJssel', RIZA rapport 2005.021, ISBN 90 369 5724 9.

Het rapport en deze samenvatting zijn te verkrijgen bij RWS-RIZA (0320-298411) of digitaal bij www.riza.nl